
ALTERNATIVNA ISTORIJA – TRADICIONALNI IDENTITET

JELENA LALATOVIĆ

EPISTEMOLOGIJA PARAISTORIOGRAFIJE: SLUČAJ ALTERNATIVNE ISTORIJE SRBIJE

Knjiga *Alternativna istorija Srbije*,¹ autora Čedomira Antića i Predraga J. Markovića, predstavlja prvu knjigu iz žanra kontrafaktualne istorije objavljenu u Srbiji. Ova knjiga sastoji se iz trideset poglavlja, koja obuhvataju period od Svetog Save, kako je naslovljeno prvo poglavlje, do “Daleke budućnosti”, gde autori razmatraju kako bi se srpsko društvo moglo razvijati do 2115. godine. Svako poglavlje sadrži kratko tumačenje određenih istorijskih činjenica, a zatim slede “alternativne”, odnosno kontrafaktualne refleksije svakog od autora. Izuzetak čine predgovor i poglavlja “27. mart”, “Draža Mihailović” i “Saveznička pobeda”, čiji je jedini autor Predrag J. Marković. Čedomir Antić samostalno je obradio poglavlja “Srbija u 19. veku”, “Prvi balkanski rat”, “Kralj Aleksandar”, “Banovina Hrvatska” i “Dimitrije Ljotić”. Reč je o simetrično raspoređenoj građi – prvih petnaest poglavlja bavi se srpskom istorijom od srednjeg veka preko ustaničke Srbije i balkanskih ratova do Prvog svetskog rata i osnivanja Kraljevine Jugoslavije. Simbolična prekretnica je, kao i u istorijskoj stvarnosti, 27. mart, nakon čega se autori u preostalih petnaest poglavlja bave drugom polovinom 20. veka.

Epistemološka podvala sa sintagmom kontrafaktualna istorija leži u banalnoj činjenici da tu zapravo i nije reč o istoriji, već o njenom krivotvorenju sa ciljem ideološke manipulacije. U društvenom kontekstu opterećenom nemogućnošću suočavanja sa prošlošću, snažnom diskrepancijom između znatnog dela stručne javnosti i zvanične politike sećanja, pisanje kontrafaktualne istorije predstavlja ideološki čin *par excellence*.

---

¹ Predrag J. Marković, Čedomir Antić, *Alternativna istorija Srbije*, Nedeljnik, Beograd, 2016.

Predrag J. Marković, naučni savetnik na Institutu za savremenu istoriju i vršilac dužnosti predsednika upravnog odbora Muzeja istorije Jugoslavije, i Čedomir Antić, docent na odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, pisanjem kontrafaktualne istorije, zloupotrebljavaju svoj naučni i nastavni autoritet. Umesto da svoju stručnost iskoriste u svrhe razjašnjavanja spornih tačaka iz prošlosti, oni beže u imaginaciju koja je sve samo ne epistemološki, aksiološki i ideološki bezazlena. Implicitno, oni time podrivaju kredibilitet obrazovnih institucija u kojima su zaposleni, a koje bi trebalo da predstavljaju mesta na kojima se znanje proizvodi. Dalje, takvim postupkom, koji nastoji da legitimise ako ne baš u potpunosti naučnu, ali svakako ideološku i moralnu ispravnost kontrafaktualnih domišljanja, zvanična istorija biva relativizovana kao jedna u nizu mogućih priča, kao puka kontigentnost koja stoji rame uz rame sa nizom potencijalnih scenarija. U tom smislu *Alternativna istorija Srbije* odgovara duhu revizionističkog pokliča da svako ima pravo na svoju istinu. U kontekstu srpskog društva suštinski cilj istorijskog revizionizma, koji sa svakim novim zahtevom za sudsku rehabilitaciju kolaboracionista preta da uspostavi hegemoniju nad historiografijom i oficijelnom politikom sećanja, jeste da potpuno resemantizuje ključna mesta iz relativno bliske prošlosti, kao što su iskustvo zajedničke borbe južnoslovenskih naroda u Drugom svetskom ratu i zasnivanje zajedničke države. Jednu od osnovnih retoričkih maski revizionističkog diskursa – plediranje za “jednu od mogućih verzija” – vešto je prepoznao Todor Kuljić: “Naizgled su dozvoljene sve verzije prošlosti, ali vladajući određuju koja je hegemon. Hegemoni revizionizam pravda se kao jedna obična verzija dozvoljene prošlosti.”²

Naizgled naivna retorika *Alternativne istorije Srbije*, koja, nimalo slučajno, počinje dekontekstualizacijom citata Andrea Moroa – “Ne postoji privilegovana prošlost... Postoji beskrajno mnogo Prošlosti, koje su sve podjednako vredne”³ – prikriva činjenicu da u njoj nema ničeg alternativnog. Naprotiv, reč je o nedvosmislenoj afirmaciji nacionalističkih, konzervativnih i tradicionalističkih narativa koje srbijanske političke elite u proteklih desetak godina manje ili više agresivno promovisu.

Ako se istorijske činjenice interpretiraju sa ciljem da se razume sadašnjost, kontrafaktualne istorije pišu se sa ciljem da se uspostavi identitet između fiktivne prošlosti i poželjne projekcije budućnosti.

Naravno, autori bi se od ovakvih prigovora uvek mogli braniti tvrdnjom da je reč o polufiktivnom štivu, što je unekoliko tačno. Zaista, tvrdnje poput one da

2 Todor Kuljić, “Klasno društvo bez klasne borbe”, *Preispitivanje prošlosti i istorijski revizionizam*, Rosa Luxemburg Stiftung, Beograd, 2011, str. 74.

3 *Alternativna istorija Srbije*, str. 11.

su se “u Hrvatskoj suočili sa viškom medveda, koji u Lici i Gorskom Kotaru naseljavaju krajeve u kojima više nema Srba”,⁴ zvuče kao eklatantan primer literarnog kiča i pretparačke književnosti. No, da se autori ovom knjigom javnosti u Srbiji obraćaju u ozbiljnijem tonu, te da su njihove namere u izvesnom smislu didaktičke, kao i da jasno referišu na stvarnost svedoči sam predgovor Predraga J. Markovića: “Ima li ikakve koristi od ovog našeg poigravanja sa “stvarnošću” ili, bolje rečeno, stvarnostima istorije? Mislimo da ima... Naravno da znamo koji je od naših alternativnih scenarija mogao da postane ‘stvarna’ druga istorija. Ali bićemo zadovoljni ako smo uspeli da ukažemo koje su to tačke u našoj prošlosti od kojih je moglo da se krene drugačijim putevima. A možda će svest o alternativnim putevima olakšati da se danas i sutra prepoznaju slične raskrsnice. Ponosni smo na to što smo prvi pisci ovog žanra u regionu.” Reč je, dakle, o svojevrsnom balansu između intelektualne igrarije i didaktične paraistoriografije.

No, ovakav poduhvat je sam po sebi neumesan, budući da sporne tačke istorije koje se hoće prevrednovati predstavljaju umnogome najtraumatičnije doživljaje u kolektivnom pamćenju savremene istorije – raspad Jugoslavije, položaj Srba u Hrvatskoj, Srebrenica, NATO bombardovanje, da navedemo najvažnije primere. Zbog toga nas ni retorička figuracija teksta, koja, kao što u predgovoru vidimo, osciluje između polušaljivog i ozbiljnog, ne sprečava da uvredljive izjave koje reprodukuju stereotip o nepomirljivom sukobu između srpskog i njemu susednih naroda okarakterišemo kao podsticanje međuetničke netrpeljivosti.

251

Ali i da je sprečila masakr, i dalje bi bila kriva... Da nije bilo Srebrenice, Srbiji bi zamerali Sarajevo, Zvornik, Kozarac, Prijedor... Da nije bilo toga, da je Srbija imala Jeljcina, našla bi se neka Čečenija da pokaže kako Srbi nisu civilizovani da budu dostojni prava koja su im uskraćena, a za koja su u slučaju drugih naroda SAD i Britanija bile spremne da ratuju.⁵

Antićevoj relativizaciji genocida u Srebrenici, koja savršeno korespondira sa zvaničnom politikom sećanja vlasti u Srbiji, Marković se naizgled suprotstavlja. On najpre kaže: “Ne slažem se sa onima koji tvrde da su stvari predodređene, recimo, da Srebrenica nije uticala na kasnije događaje, jer bi naši neprijatelji već našli neki drugi povod da nas ruše i pale,”⁶ ali već nekoliko redova kasnije on nastavlja relativizatorski i manipulativni diskurs kojim se Srbi i Srbija predstavljaju kao žrtve ma-

---

4 Isto, str. 190.

5 *Alternativna istorija Srbije*, str. 170.

6 Isto, str. 171.

sakra nad muslimanskim stanovništvom Srebrenice. “Svakako je bilo namere da se Srbi napadnu, ali je Srebrenica olakšala i ubrzala taj napad. To zlodelo je bilo dar sa neba kako za Hrvate, tako i za Amerikance”,⁷ piše Predrag J. Marković u svom promišljanju jedne od prekretnica u novijoj srpskoj istoriji, te ubrzo zaključuje: “Po drugom scenariju, zločin u Srebrenici bi se dogodio, ali bi reakcija bila drugačija. Kao što su Amerikanci pohapsili ljude odgovorne za zločine u Abu Graibu i Gvan-tanamu, to su mogle učiniti i vlasti Republike Srpske i /li Srbije sa zločincima iz Srebrenice. Danas se čini da je u svetu satelitskih snimaka bilo veoma glupo prikrivati tolike mrtve. Doduše, možda to ne bi umanjilo mržnju prema Srbima i Srbiji, baš kao što hapšenje sadista u američkoj vojsci nije popravilo opšti utisak o SAD. Ipak, mi bismo se bolje osećali. Obe srpske države bi mogle uzdignute glave da kažu da su se izborile sa zlikovcima u vlastitim redovima. Otežali bismo posao onim srbomrscima koji pokušavaju da za Srebrenicu optuže ceo srpski narod.”⁸

Ovde zapanjuje lakoća s kojom se ne-srpske žrtve degradiraju i dehumanizuju, budući da autor tek poslovično osuđuje srebrenički masakar, a zatim, bez imalo ironije, tvrdi da bi najveća prednost sprečavanja genocida u Srebrenici bilo to što bismo se *mi bolje osećali*, dakle, ne život preko 8.000 ljudi ili činjenica da se najveći zločin na evropskom tlu posle Drugog svetskog rata mogao sprečiti.

252

Ideološka manipulacija postiže se zloupotrebom, tj. dvostrukom upotrebom, nacionalnog identiteta – insistira se na tome da za ratne zločine odgovornost ne snose svi Srbi, pri čemu onda ostaje nerazjašnjeno zbog čega bi Srbi koji u ratnim zločinima nisu učestvovali trebalo da se *loše osećaju*. Naravno, kada je reč o drugim narodima, posebno onima koje Antić i Marković nastoje da predstave kao vekovne neprijatelje srpskih državnih interesa – a to su Hrvati i Albanci – oni su prikazani kao homogena grupa unutar koje ne postoji ni najmanja raslojenost i čiju etničku koheziju praktično garantuje njihov inherentni “antisrbizam”.

Kada Dubravka Stojanović piše o istoriografskim paradigmatama primenjenim u nastavi istorije u srpskom školstvu, ona dominantnu istoriografsku paradigmatu našeg obrazovnog sistema označava kao konfliktni koncept istorije: “Tako je, prvo, preko sistema obrazovanja, paraistoriografije, pisanih i elektronskih medija, napravljen konfliktni koncept istorije da bi, onda, konflikt postao stvarnost koja je mogla delovati sasvim prirodno, kao logički nastavak vekovnih sukoba srpskog sa svim ostalim narodima.”⁹

---

⁷ Isto, str. 171.

⁸ *Alternativna istorija Srbije*, str. 173.

⁹ Dubravka Stojanović, “Nastava istorije kao predvojnička obuka”, *Reč* br. 83.29, Beograd, 2013, str. 247-248.

Alternativna istorija Srbije zasnovana je na esencijalističkom shvatanju nacije, koje za posledicu ima naturalizaciju a ne demistifikaciju ratnih sukoba. Normalizacija konflikta se u ovoj knjizi postiže, između ostalog, i rabljenjem stereotipa o balkanskim narodima. No, da taj neukusni humor u suštini i nije humor otkriva nam njegova jednostrana primena.

Naime, ne samo da su stereotipi koji se pripisuju Srbima isključivo pozitivni – hrabrost, borbenost, slobodarski duh, prkos – već su oni uzdignuti do razine tragedije istorijskog usuda: “U svakom slučaju, bombardovanje 1999. godine je još jednom potvrdilo neobičnu osobinu našeg naroda, koju neki zovu ‘hibris’. To je izazivanje sudbine i izlaženje izvan okvira svojih snaga. A opet, teško je zamisliti srpsku istoriju bez te čudnovate oholosti”¹⁰ – dok su za sve “suparničke” strane rezervisani najprizemnije predrasude i najniži registar. Tako u alternativnom istorijskom scenariju po kojem Treći Rajh pobeđuje i kontroliše čitavu Evropu do početka 21. veka, Tilo Saracin objavljuje knjigu *Nemačke greške* u kojoj piše da su “Srbi mogli da budu graničari Evrope. Jedno vreme smo pokušavali da od Hrvata napravimo bastion Rajha. Oni jesu verni Rajhu ali ih je malo i ne pokrivaju glavne puteve. Albanci, u koje smo takođe polagali nade, nisu se pokazali kao naročito pouzdani. Kolebaju se između islama i trgovine heroinom”.¹¹

Paradoksalno, *Alternativna istorija Srbije*, čije se drugo izdanje reklamira pod sloganom da je reč o najprodavanijoj *istorijskoj* knjizi 21. veka, zasniva se na istom epistemološko-aksiološkom modelu kao i istorijski udžbenici iz sredine devedesetih godina prošlog veka. Cilj takve nastave istorije bio je, kako je istakla D. Stojanović, “da se preko zloupotrebe nastave istorije stvori novi, politički upotrebljiv model istorijskog pamćenja. Bilo je potrebno napraviti mitski okvir za opravdanje ratova koji su bili u toku. Bilo je potrebno proizvesti nacionalnu i istorijsku svest zasnovanu na ideji o sopstvenoj veličini, samosažaljenju, i na neobičnoj kombinaciji nacionalne arogancije i samoviktimizacije”.¹²

Budući da je u celini zasnovan na načelu kvalitativne razlike između etničkih grupa, iz čega se sukobi nameću kao proizvod neumitne metafizičke sile, a ne kao posledica istorijski konkretizovane političke volje, paraistoriografski projekat Čedomira Antića i Predraga J. Markovića deluje kao farsična replika politički upotrebljivog modela istorijskog pamćenja koji je Stojanović opisala.

---

¹⁰ *Alternativna istorija Srbije*, str. 180.

¹¹ Isto, str. 125.

¹² “Nastava istorije kao predvojnička obuka”, str. 248.

ŽRTVE I(LI) OSLOBODIOCI –

ŠTA JE ALTERNATIVNO U ALTERNATIVNOJ ISTORIJI SRBIJE?

“Intronizacija novih svetlih grobova markira izmenu istorijskog pamćenja. Neretko je to opredeljivanje za novi identitet. U tom smislu i monarhističke kripe nisu obične rake, nego grobovi koji dodatno emocionalizuju revizionističku polarizaciju na dželate i žrtve...”¹³ – svetli grobovi o kojima ovde Kuljić govori predstavljaju uporišta za reviziju nacionalnog identiteta i njegovo zasnivanje na ideji etničke osobenosti i isključivosti spram susednih naroda. Taj revidirani identitet, neophodan ideologiji postjugoslovenskih političkih elita, izgrađen je na uspostavljanju kontinuiteta sa dalekom prošlošću, te na tendencioznom prećutkivanju i brisanju zajedničkog istorijskog iskustva južnoslovenskih naroda u 20. veku.

254 *Alternativna istorija Srbije* od prvog do poslednjeg slova predstavlja omaž ovakvom separatističkom i ekskluzivističkom shvatanju nacije, koje opstaje zahvaljujući predstavljanju istorijske uloge srpskog naroda kao istovremeno stradalničke, s jedne, i herojske, oslobodilačke, s druge strane. Može se reći da ova knjiga počiva na sučeljavanju dva fundamentalna i, makar u historiografskoj imaginaciji autora, nepomirljiva mita – onog oslobodilačkog, državotvornog o Kosovskom boju i njemu veštački antagonizovane jugoslovenske istorije, u kojoj je srpski narod uvek prikazan kao žrtva sopstvenog idealizma, s jedne strane, i vulgarnog pragmatizma i iracionalne mržnje prema njemu susednih naroda, s druge strane. To je vidljivo i u samoj organizaciji građe; prva polovina knjige, koja sažima istoriju od Nemanjića do 27. marta 1941. odiše patosom nacionalnog uzdizanja, dok druga polovina, koja obuhvata nepunih 60 godina, treba da dočara nacionalnu golgotu i tragediju uzrokovanu stvaranjem zajedničke države – Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

Kosovska bitka figurira kao istorijska prekretnica kojom se inauguriše nacionalno jedinstvo i neprikosnoveno pravo srpskog naroda na teritorijalni integritet i državničke pretenzije: “Nema epohe u modernoj poeziji, od Rakića do moje sestre Milene, u kojoj ne odjekuje, makar neobično, Kosovski boj. Za razliku od ostalog našeg kontrafaktualnog domišljanja, koje ‘može da bidne, a ne mora da znači’, sasvim je izvesno šta bi bilo sa srpskim identitetom bez Kosovskog boja i svih onih složenih tragova njegovih u kolektivnom pamćenju i svesti. Bez svega toga, mi bismo bili sasvim drugačiji narod. Nije jasno kakav.”¹⁴

No, Antiću i Markoviću nije dovoljno insistiranje na istorijskoj i etničkoj specifičnosti srpskog naroda u odnosu na njemu susedne narode, u šta se, prema njihovom sudu, ubrajaju kosovska epopeja i uspešna oslobodilačka revo-

---

13 “Klasno društvo bez klasne borbe”, str. 79.

14 *Alternativna istorija Srbije*, str. 33.

lucija u 19. veku, već se ta osobenost mora potcrtati, između ostalog, i negativnim poređenjima sa drugima.

Da je za srpski narod, prema shvatanju ovih istoričara, konstitutivno to što Srbi *nisu kao drugi*, vidljivo je na gotovo svakoj stranici *Alternativne istorije Srbije*. Već sam naslov alternativnog scenarija “Katolička Srbija bez Svetog Save” implicira razliku između katoličkog Zapada, s kojim se identifikuju Hrvati i Slovenci, nasuprot vrednostima pravoslavnog Istoka, ovaploćenim u svetosavlju. Ovde sugerisana etnička netrpeljivost često kulminira u vidu neubedljivog humora i frivolnog cinizma: “Ima li štete od Vukovog dela”, pita se Predrag J. Marković. “Da li bi nam sada bilo bolje da govorimo kao Sterijini junaci Ružičić i baron Golić? Da li bi naša kultura bila vidljivija u Evropi da su pobedili Hadžić i Vidaković? Da, kao Hrvati, prevodimo sve strane reči na slavenosrpski? Recimo, da umesto ‘prirodnjak’ kažemo ‘jestestvenik’?”¹⁵

Postupak kojim se ovi autori u opravdavanju i posrednom ohrabriranju etničke surevnjivosti služe, Stuart Hall naziva pripovešću o naciji.¹⁶ Cilj pripovedanja o naciji jeste stvaranje zamišljene zajednice,¹⁷ a prva strategija za postizanje tog cilja jeste uspostavljanje veze između događaja iz prošlosti sa svakodnevicom, kako se može videti na datom primeru. U pripovedanju o naciji kardinalnu poziciju zauzima i mit osnivanja,¹⁸ što je u ovom slučaju kosovski kompleks.

Nakon što su temelji (samo)razumevanja nacionalnog identiteta postavljani, Antić i Marković upuštaju se u apologiju etničkih sukoba, postepeno smenjujući oslobodilački narativ narativom žrtve.

Državotvorni interes srpskog naroda nameće se kao samoočigledan i prirodan, a jugoslovenstvo se ispostavlja kao najkrupnija istorijska prepreka ostvarenju tog interesa. Nasuprot fundirajućem značaju kosovskog mita za srpsku državnost, pri čemu ne treba izgubiti iz vida da se o Kosovu kao “našem” govori i u poslednjim poglavljima¹⁹ koja predstavljaju projekciju u daleku budućnost 2115. godine, stoji socijalističko jugoslovenstvo, kome su žrtvovani srpski nacionalni interesi: “Mržnja prema Srbiji i srpstvu postala je karakteristika socijalističkog jugoslovenstva. Svaka Srbija bila je neprijatelj, svako otvaranje srpskog pitanja provokacija koja je trebalo da dovede do raspada države.”²⁰ Pokušaj da se isključivo srpski nacionalizam pred-

¹⁵ Isto, str. 57.

¹⁶ Stuart Hall, “The Question of Cultural Identity”, str. 613.

¹⁷ Imagined community, termin Benedicta Andersona.

¹⁸ “A fourth example of the narrative of national culture is that of a foundational myth: a story which locates the origin of the nation” – “The Question of Cultural Identity”, str. 614.

¹⁹ *Alternativna istorija Srbije*, str. 191.

²⁰ Isto, str. 99.

stavi u pozitivnom svjetlu, te da se negativni označitelj nacionalizam naprosto izbegne u kontekstu srpskog društva, rezultira izvanrednom retoričkom domišljatošću: “Slobodan Milošević je u Ljubljani i Zagrebu probudio stari antisrbizam, procvetao još u vreme svetskih ratova.”²¹

Manir negativnog poređenja ovde je doveden do vrhunca, te se na potencijalne primedbe o nacionalističkim politikama srpskih elita odgovara ukazivanjem na nacionalizam u drugim jugoslovenskim republikama.

Insistiranje na međuetničkoj netrpeljivosti ima za cilj da krvavi raspad Jugoslavije, smešten na svega nekoliko stranica, a za koji bi, sudeći prema ideološkim premisama autora, bilo očekivano da zauzme ključnu poziciju u martirologiji izneverenih nacionalnih i državnih interesa, interpretira kao neizbežan. S obzirom da i Antić i Marković, kao što smo pokazali, stoje na stanovištu nacionalne isključivosti, zajednička prošlost jugoslovenskih naroda za njih predstavlja tačku spoticanja, ali i dalje plodno tle za konstruisanje nepremostivih razlika.

256

Srbija je imala mnogo dugoročne štete od Jugoslavije. Od genocida u NDH, preko političkih promašaja, autoritarnih vlasti, megalomanije, do destruktivne ekonomije... Jugoslavija je donela, međutim, i dve velike koristi. Kao glavni grad Jugoslavije Beograd je višestruko uvećan omogućivši obnovu srpskim krajevima, te kulturni uspon koji ovaj grad ne bi doživeo u proširenoj državi. Zatim, koliko god dugoročno bilo štetno, za vreme postojanja Jugoslavije slovenačko i hrvatsko separatističko delovanje nije bilo toliko snažno koliko bi bila jaka njihova iredenta – nastojanje da kao nezavisne države otrgnu delove Srbije naseljene Hrvatima, muslimanima, Albancima.²²

To što se razvoj srpskih krajeva prepoznaje kao jedina vrednost proistekla iz privremenog pokušaja da se tradicionalni nacionalni identiteti transcendiraju razotkriva ideologiju autora, koja se nadovezuje na simpatije koje dr Čedomir Antić u *Alternativnoj istoriji Srbije* izražava prema ideji Velike Srbije.

No, veće iznenađenje svakako je činjenica da se opresivni karakter tako zasnovanog srpskog identiteta prema drugim narodima sličnog porekla ni ne pokušava prikriti:

Za srpske političare, vojnike, naučnike i umetnike jugoslovenstvo i srpstvo često su bili jedno isto. U to vreme jezik je definisao naciju, a od Alpa do

---

²¹ Isto, str. 128.

²² Isto, str. 90.

Vardara govorilo se istim ili sličnim jezikom. Hrvati su za Pašića bili samo pleme istog srbohrvatskog naroda koje spolja uvezeni jezuitski katolicizam buni protiv zajedničke države, za vojvodu Kostu Pećanca Srbi i Hrvati trebalo je da se stope kao što su to učinili Srbi starosedeoci i doseljenici iz Hercegovine i Crne Gore u njegovoj Toplici, filolog Pavle Popović pitao se zašto se ujedinjena Jugoslavija ne bi zvala 'Srbija' kada je to ime već tako lepo, a pukovnik Dragutin Dimitrijević Apis je, pre nego što su ga usmrtili kuršumi streljačkog stroja uskliknuo da žive 'Velika Srbija i Velika Jugoslavija'.²³

Budući da je za ove istoričare jugoslovenstvo prihvatljivo i pozitivno konotirano samo kao sinonim za srpsku hegemoniju na teritoriji koja prevazilazi državne granice Srbije u 19. i 20. veku, ne čudi nas paušalna ocena poput one da bi Dražina Jugoslavija, za razliku od Brozove, verovatno, dočekala 21. vek. Kontrafaktualna Jugoslavija pod vlašću Dragoljuba Mihailovića predstavlja Jugoslaviju etnički i ideološki upodobljenu prema velikosrpskim težnjama. Nasuprot tome, faktička Jugoslavija simbolizuje destabilizaciju agresivnih nacionalnih identiteta i mogućnost njihovog prevladavanja.

Uzimajući u obzir sve ovo, zaobilazanje iscrpne debate o raspadu Jugoslavije čini se kao logičan izbor, jer nas autori sve vreme manje ili više eksplicitno uveravaju u samorazumljivu neizbežnost takvog rasplesa događaja. U ovom poglavlju Antić i Marković pokušavaju da sačine konglomerat različitih, uglavnom mehaničkih objašnjenja zašto je došlo do raspada države i ratnih sukoba, ne zadržavajući se previše na mogućim alternativnim putevima, žureći da odluke srpskog državnog vrha, a pre svega Slobodana Miloševića, opravdaju kao jedini mogući put. Nimalo slučajno, kao poslednji u nizu scenarija koje Antić razmatra kao alternativa Miloševićevim odlukama stoji – nestanak Srbije. Time se ogoljava suština njihovog kvaziistoriografskog poduhvata – cilj svakog kontrafaktualnog domišljanja zapravo je da pokaže kako alternative i nije bilo, te da se na taj način istakne moralna težina svake političke odluke koja je doneta u ime srpskog naroda.

Figura Slobodana Miloševića i njegov istorijski kontekst podatni su za objedinjavanje diskursa žrtvovanja i diskursa oslobođenja, zbog čega im je i pripalo tako odsudno mesto među koricama *Alternativne istorije Srbije*. Naime, činjenica da se rat nije vodio na teritoriji Srbije, ali da je vođen u ime srpskih interesa upućuje na imperijalni karakter intervencije srpskih snaga, što u pervertovanoj aksiologiji nepovredivosti nacionalnih interesa nosi oznaku oslobodilačkog poduhvata. S druge strane,

---

²³ Isto, str. 88.

sankcije, izolovanost i NATO agresija 1999. pogodovale su reprodukciju mita o perpetuiranom tragičkom žrtvovanju srpskog naroda bezumlju istorije.

Kada se Antić i Marković trude da Miloševića odbrane od optužbi za nacionalizam, odbijajući da mu eksplicitno pripišu odgovornost za raspad Jugoslavije, oni to čine na način koji postaje svojevrsan manir obraćanja političkih elita u javnom diskursu Srbije – kada se pomene Srebrenica, odgovara se prebrojavanjem srpskih žrtava, a kada se postavi pitanje Miloševićevog nacionalizma, autori *Alternativne istorije Srbije* saglasni su da Milošević nije bio ni upola zagriženi nacionalista kao Tuđman ili Izetbegović.

Alternativna istorija Srbije, dakle, počiva na odnosu prema prošlosti koji se podudara sa separatističkom i nacionalističkom agendom koju srbijanske vlasti sprovode već više od par decenija.

POZIV NA RETRADICIONALIZACIJU

258 Budući da *Alternativna istorija Srbije* glorifikuje srpsku istoriju, kao i da je utemeljena na isticanju jedinstvenosti srpskog naroda, koja je pak fundirana na svetosavlju, kosovskom mitu i nacionalnoj revoluciji iz 19. veka, na prvi pogled iznenađuju apokaliptična predviđanja o odumiranju ili pokoravanju srpskog naroda u dalekoj budućnosti – 2115. godine. U scenariju odmiranja srpsko nacionalno biće biva ugroženo individualističkim aspiracijama koje dolaze sa Zapada i njihovim reperkusijama po kolektivističke entitete kao što su porodica i nacija, dok pokoravanje, više nego jasna aluzija na roman Mišela Uelbeka, nastupa kao posledica islamske invazije.

Smisao ovih kataklizmičnih fantazmagorija nije samo puko lamentiranje nad slavnom prošlošću. Kao što je Stuart Hall primetio, naizgled regresivno zazivanje “zlatnog doba” zapravo je prikriveni poziv na “mobilizaciju” i “zbijanje redova”.²⁴ U tom svetlu, *Alternativna istorija Srbije* predstavlja proizvod, ali i osnaživanje diskursa u kome “nacionalno jedinstvo” i “demografska obnova”, pod krinkom očuvanja tradicije i navodno ugrožene fizičke egzistencije nacije, služe kao lozinke za afirmisanje izolacionističkih, konzervativnih i šovinističkih ideologija.

---

24 “Sometimes national cultures are tempted to turn the clock back, to retreat defensively to that ‘lost time’ when the nation was ‘great’, and to restore past identities. This is the regressive, the anachronistic element in the national cultural story. But often this very return to the past conceals a struggle to mobilize ‘the people’ to purify their ranks, to expel the ‘others’ who threaten their identity, and to gird their loins for a new march forwards.” – “The Question of Cultural Identity”, str. 615.